

Отримано: 28.12.2025

Прорецензовано: 10.01.2026

Прийнято до друку: 16.01.2026

email: stepansyniak@gmail.com

ORCID-ідентифікатор: <https://orcid.org/0000-0001-6954-9892>DOI: <http://doi.org/10.25264/2409-6806-2026-37-126-131>

Сияк С. Законодавче врегулювання діяльності Єврейської релігійної гміни в Другій Речі Посполитій у 1919–1929 роках. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»* : серія «Історичні науки». Острог, 2026. Вип. 37. С. 126–131.

УДК : 94(477.82) «1921/1939»:352

Степан Сияк,

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії та методики її навчання
Рівненського державного гуманітарного університету

ЗАКОНОДАВЧЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЄВРЕЙСЬКОЇ РЕЛІГІЙНОЇ ГМІНИ В ДРУГІЙ РЕЧІ ПОСПОЛИТІЙ У 1919–1929 РОКАХ

У статті зроблено спробу окреслити законодавче встановлення та врегулювання діяльності Єврейської релігійної гміни в 1919–1929 рр. Встановлено, що головним обов'язком Єврейської релігійної гміни була організація та утримання рабинату, заснування та фінансування синагог, будинків молитви, мікв та кладовищ, забезпечення населення кошерним м'ясом, нагляд за релігійним вихованням молоді, а також управління майном громади та всіма установами, що їй належать. Констатовано, що характерною рисою діяльності єврейської релігійної громади було значне втручання держави у справи, пов'язані з функціонуванням гмін.

Ключові слова: Єврейська релігійна гміна, рабин, підрабин, мікви, різники, Міністерство релігійних віросповідань та громадської освіти, Волинь.

Stepan Syniak

LEGISLATIVE REGULATION OF THE ACTIVITIES OF THE JEWISH RELIGIOUS COMMUNITY IN THE SECOND POLISH-LITHUANIAN COMMONWEALTH, 1919–1929

This article attempts to outline the legislative establishment and regulation of the Jewish religious community in 1919–1929. It has been established that the main duties of the Jewish religious community were to organize and maintain the rabbinate, establish and finance synagogues, houses of prayer, mikvahs, and cemeteries, provide the population with kosher meat, supervise the religious education of young people, and manage the community's property and all institutions belonging to it. It was noted that a characteristic feature of the activities of the Jewish religious community was significant state interference in matters related to the functioning of the ghettos. It is difficult to assess the status of Jewish religious communities unequivocally. Formally, national and international law granted them broad powers, but these were often merely declarative in nature. National legislation seemed to shape the legal status of Jewish religious communities in a way that was beneficial to them, but on closer inspection, it can be argued that it was mainly aimed at controlling this minority, as evidenced, for example, by the fact that no Religious Council was established during the entire twenty-year period.

Keywords: Jewish religious community, rabbi, assistant rabbi, mikvah, ritual bath, Ministry of Religious Denominations and Public Education, Volhynia.

Питання законодавчого врегулювання утворення та діяльності Єврейської релігійної гміни (громади) на території Волинського воєводства у міжвоєнний період досі не було висвітлено у наукових працях вітчизняних та закордонних дослідників. Наукові студії, здебільшого, присвячені лише окремим напрямкам діяльності єврейської громади, зокрема, таким, як організація опікунських товариств, робота єврейських шпиталів чи будинків для літніх людей тощо.

В українській історіографії, частково ці питання висвітлені в дослідженнях – М. Гона [1], Ю. Крамара [6; 7], А. Шваба та Г. Малеончук [8]. У польській історіографії, проблемі законодавчого врегулювання діяльності єврейської громади в Другій Речі Посполиті присвячені праці Т. Кавського [12], А. Копчовського [13], А. Левіцкої [14], М. Орловської-Беднарж [15] та Є. Томашевського [22]. Автори в своїх роботах акцентують увагу в основному на нормативно-

правових актах, які регулювали діяльність Єврейської релігійної гміни на польських етнічних землях та мало приділяли уваги східним територіям держави.

Єврейська гміна, згідно з офіційною польською номенклатурою, яка діяла у міжвоєнний період, – Єврейська релігійна гміна (далі ЄРГ) була специфічною фіксованою формою організації суспільного життя прихильників іудаїзму (єврейської національної меншини), яка давала їм можливість вижити в умовах розпорошення по всьому світі, часто серед вкрай ворожих сусідів. Один з найвидатніших єврейських соціологів Ар'є Тартаковер стверджував, що громада для народу, яка жила в діаспорі, була «замінником власної державності» [14, s. 32]. Свою історію єврейські релігійні гміни вели від давніх кагалів. Кагали, як форма общинного самоуправління євреїв у Речі Посполитій, існували ще в XVI–XVIII ст. [6, с. 123].

На момент закінчення Першої світової війни на територіях, які утворили відроджену Польську державу, продовжували діяти закони тих держав, до складу яких вони входили після поділів, в тому числі і ті, які регулювали правовий статус релігійних об'єднань. Це були неоднорідні закони, які по-різному висвітлювали дане питання. Польська влада вирішила залишити їх чинними до часу прийняття нових законів [14, s. 32].

До нормативно-правових документів, які регулювали діяльність Єврейської релігійної гміни в 1919–1929 рр., можна віднести Конституцію держави 1921 р., декрети Начальника держави, постанови Ради Міністрів, розпорядження Президента, декрети Міністерства віросповідань та народної освіти.

Одним із перших документів, який окреслив правове становище єврейської меншини в Польщі, став декрет, виданий Начальником держави Ю. Пілсудським у лютому 1919 р., про організацію єврейських релігійних громад [22, s. 37]. Даний нормативно-правовий акт підтверджував релігійний характер єврейського самоврядування, та наголошував, що його головним обов'язком є задоволення релігійних потреб членів громади. Детальні завдання, які ставилися перед громадою, були визначені в статті 4 декрету. Зокрема, до них відносилися: організація та утримання рабинату, заснування та фінансування синагог та будинків молитви, мікв та кладовищ, забезпечення населення кошерним м'ясом, нагляд за релігійним вихованням молоді, а також управління майном громади та всіма установами, що їй належать [11, s. 40].

Конституція Республіки Польща від 17 березня 1921 р. підкреслювала важливу роль релігії у формуванні моральних засад суспільства. Вказувалося, що вона є джерелом чинних етичних принципів [14, s. 32]. У статті 113 декларувалося, що кожне релігійне об'єднання, визнане державою, має право організовувати колективні та публічні богослужіння, самостійно керувати своїми внутрішніми справами, володіти та набувати рухоме та нерухоме майно, управляти та розпоряджатися ним, а також володіти та користуватися своїми фондами та коштами, а також установами для релігійних, наукових та благодійних цілей. Однак жодне релігійне об'єднання не може суперечити законам держави [24, s. 16].

Восени 1927 р. на східні землі Польщі поширилося законодавство, яке регулювало діяльність єврейських релігійних гмін. 14 жовтня 1927 р. було оголошено текст розпорядження Президента, який визначав устрій єврейських віросповідних громад на всій території країни, за винятком трьох західних воєводств [7, с. 364].

Держава сприяла функціонуванню юридично визнаних релігійних об'єднань, підтримуючи їх щорічними дотаціями, які виплачувалися з бюджету Міністерства віросповідань та народної освіти (МВНО). Дотації призначалися для «утримання духовенства та покриття витрат, пов'язаних з релігійними функціями» [14, s. 34].

Основною організаційною одиницею Єврейської релігійної громади була релігійна гміна. Громади поділялися на великі, тобто ті, які налічували понад 5 тисяч жителів, і малі – до 5 тисяч жителів іудейського віросповідання. На терені Волинського воєводства у міжвоєнний період налічувалося 35 єврейських релігійних гмін [7, с. 367], п'ять із яких належали до категорії великих громад (Луцьк, Ковель, Рівне, Сарни та Острів). Найбільшою на Волині була єврейська віросповідна гміна Рівного. У 1925 р. на її території проживало 30 тис. мешканців іудейського віросповідання [4, арк. 6]. Єврейська віросповідна громада Луцька у 1930-х роках налічувала 19 тис. мешканців. Кількісний склад малих єврейських віросповідних громад сягав від 700 осіб (гміна Шумськ Кременецького повіту), до понад 5 тис. іудеїв (гміни Кременець, Березне, Костопіль, Любомль, Володимир) [7, с. 367].

Гміни були інституціями з корпоративними правами, які мали забезпечити своїм членам можливість задоволення релігійних потреб. Компетенція громади охоплювала виключно релігійну та благодійну діяльність. Наявність юридичної особи дозволяла гмінам розпоряджатися власним майном та заснованими на її користь фондами. Характерною рисою релігійної організації було значне втручання держави у справи, пов'язані з функціонуванням громад [9, s. 29].

Одним із ключових елементів існування та діяльності кожної ЄРГ у Другій Речі Посполитій та у Волинському воєводстві, зокрема, була наявність духовних культових споруд – синагог та молитовних будинків. Одним із перших нормативних документів, який регламентував їх діяльність, був циркуляр МВНО від 8 листопада 1920 р. Даний документ впорядковував діяльність вже існуючих культових споруд та частково забороняв утворенню нових до отримання офіційних дозволів з боку держави. Згідно циркуляру, всі існуючі на 1920 р. приватні синагоги або молитовні будинки, якщо вони були відкриті на підставі дозволів, наданих колишньою російською владою, або ж польською, не мали бути закриті, за винятком, коли цього вимагали важливі санітарні приписи чи пожежна безпека. Дозвіл на відкриття нових приватних єврейських молитовних будинків надавалися лише у виняткових випадках. Польська влада намагалася толерувати та підтримувати політику релігійної віротерпимості та повагу до інших релігійних конфесій [11, s. 182]. В даному циркулярі наголошувалося, що навіть невеликі молитовні будинки, як з релігійної, так і з правової точки зору, є храмами, а їх закриття мимоволі створювало видимість неповаги до них та викликало б роздратування релігійних почуттів єврейського народу [11, s. 183].

У 1922 р. МВНО видало циркуляр, який доповнював попередній від 8 листопада 1920 р. та стосувався правового регулювання приватних єврейських синагог та молитовних будинків. У період з 1920 по 1922 рр. міністерство отримувало численні запити, відносно того, як поводитися у випадках, коли особи, які утримували синагоги чи молитовні будинки, не могли надати дозволи видані попередніми владами. Циркуляр давав чітке роз'яснення щодо цього та вказував, що синагоги та молитовні будинки, які існували сотні чи десятки років, могли не надавати документи про заснування, а мова йшла лише про відкриття нових храмів. Крім того, підкреслювалося, що циркуляр від 8 листопада 1920 р. аж ніяк не мав на меті закриття синагог чи молитовних будинків, які вже існували на момент видання документу [11, s. 184]. Станом на 1925 р. на території Волинського воєводства існувало 69 громадських (суспільних) та 323 інших (приватних) синагог і молитовних будинків [2, арк. 21].

Особливо важливу функцію у діяльності кожної ЄРГ відігравали служителі релігійного культу – рабини та підрабини. Відповідно до постанови Президента Республіки Польща від 14 жовтня 1927 року, посаду рабина та підрабина могли обіймати лише особи, які мали для цього відповідну кваліфікацію, підтверджену сертифікатом, виданим колегією рабинів (сертифікат мав бути визнаний Релігійною радою) [11, s. 26]. Варто наголосити, що діяльність служителів духовного культу євреїв була відображена в інших юридичних документах. Так, у Законі «Про обов'язкове страхування на випадок хвороби» 1920 р. було прописано, що обов'язковому страхуванню підлягали всі особи без поділу на статі, які працювали на підставі трудових, або службових відносин, працівники будь-яких інституцій та громадських релігійних благодійних об'єднань. Оскільки рабини та підрабини, як і інші священнослужителі всіх конфесій, якщо вони були зайняті виконанням дій, які впливають безпосередньо з обов'язків їхнього покликання, не могли вважатися особами, зайнятими на основі трудових або службових відносин. Тому обов'язок страхування на випадок хвороби на них не покладалася. Обов'язковому страхуванню в Касі хворих згідно даного закону підлягав кантор (хазан) – музикант-вокаліст, який веде молитву громади в синагозі, оскільки даному обов'язку підлягали працівники всіх релігійних установ і асоціацій [23, s. 724].

Фінансове становище рабинів та підрабинів було закріплене в Інструкції МВНО, прийнятій у 1927 р. У ній було прописано, що при розгляді витрат на рабинів та підрабинів необхідно було ретельно стежити за тим, щоб до бюджету не були включені позиції осіб, які не були офіційно духовними. Такий контроль здійснювався шляхом порівняння в старостві відповідних позицій бюджету попереднього року, що давало можливість встановити, чи фігурували у бюджеті (повторення) ті ж самі особи, чи ні, або можливо, які зміни відбулися [11, s. 123]. Станом на 1925 р. у Волинському воєводстві в релігійних структурах ЄРГ перебувало: рабинів – 63 та підрабинів – 60 [2, арк. 21].

Велику та відповідальну роль у житті Єврейської релігійної гміни відігравали єврейські ритуальні різники. Їхньою головною справою було постачання кошерного м'яса для єврейської громади. Правова діяльність різників регулювалося законом «Про обов'язкове страхування на випадок хвороби»

від 1920 р. Відповідно до нього, різники єврейських релігійних гмін підлягали обов'язковому страхуванню на випадок хвороби, нещасного випадку, якщо вони були працевлаштовані гміною на підставі трудових відносин [23, s. 725].

Не менш важливим документом виступав Циркуляр №13 МВНО, який регулював діяльність кошерних різників в ЄРГ. Нормативний документ вказував, що значний дохід з кошерного м'яса, який збирався виключно на користь певної кількості різників та рабинів, але не громад, змушував єврейську громаду переглянути дану політику. Окрім того, різники самовільно, без будь-якого затвердженого тарифу і без будь-якої відповідальності, встановлювали для населення надзвичайно високий податок на забій, і тим самим завдавали величезної шкоди всім споживачам м'яса. Не врегульованість даного питання поставило у взаємну матеріальну залежність рабинів та різників, яка впливала на стан як матеріальних, так і культурних справ кожної єврейської релігійної гміни [11, s. 186].

У 1927 р. Міністерство віросповідань та народної освіти затвердило «Інструкцію щодо затвердження та членських внесків єврейських релігійних гмін», яка вказувала, що прибуток в громадах від забою, за умови раціонального організованого управління та контролю, міг забезпечити більшу частину коштів, необхідних для достатнього утримання духовенства та різників [11, s. 123]. Наприклад, у 1921 р. в м. Рівне ЄРГ включала в себе сім ритуальних різників [5, арк. 88 зв.].

До основних повноважень ЄРГ входило також нагляд за релігійною чистотою та утримання ритуальних приміщень для дотримання гігієни. 5 липня 1921 р. вийшло розпорядження Міністра охорони здоров'я, яке регулювало облаштування та утримання ритуальних купалень (так званих мікв) для населення юдейського віросповідання. Згідно з документом, ритуальні купальні (мікви) у містах, які мали водопровід та каналізацію, могли бути облаштовані лише в будинках, що мали достатній запас води та відповідали всім санітарним нормам. В інших населених пунктах такі заклади могли бути облаштовані тільки в будинках, забезпечених достатньою кількістю води та визнаними санітарними органами, придатними для купання [20, s. 1136 – 1137]. Можна констатувати, що в період з 1920 по 1929 рр. у Волинському воєводстві такого роду закладів було небагато. Так, наприклад, у найбільшому за чисельністю єврейського населення міста Рівне, станом на 1921 р. була лише одна ритуальна лазня [5, арк. 88 зв.].

Одним із обов'язків єврейської релігійної гміни було піклування та опіка над єврейськими сиротами та безпритульними дітьми, відкриття будинків для сиріт та старців, а також їх лікування. В період 1920-их років було прийнято два нормативно-правових акти, які прописували правила та умови лікування бідних євреїв. У 1925 р. був прийнятий закон «Про покриття витрат на лікування бідних євреїв, які були постійними мешканцями гмін на території колишнього Королівства Конгресового». Згідно юридичного документу, витрати на їх лікування у державних, комунальних, або визнаних такими комунальними об'єднаннями лікарнях, в яких кошти не могли бути покриті пацієнтами чи установами – покривалися так само, як і лікування християн [25, s. 511]. У 1927 р. даний закон був доповнений розпорядженням Міністра внутрішніх справ. Юридичний документ вказував, що дефіцит, який виник у бюджеті гміни, внаслідок включення до нього витрат на лікування бідних, незважаючи на використання всіх джерел доходу, повинен покритися шляхом розподілу відповідної суми, яка не перевищувала розміру витрат на лікування бідних між платниками податків [18, s. 1321]. Зазначимо, що у найбільших містах Волинського воєводства, таких, як Рівне, Луцьк, Ковель при ЄРГ діяли будинки для пристарілих та калік. Так, у Луцьку в 1921 р. даний заклад фінансувався з пожертв та внесків членів єврейської громади, від Ради суспільної опіки, Американського комітету допомоги, а також від сімей, батьки яких знаходилися в притулку [3, арк. 1 – 1 зв.].

У своїй діяльності Єврейська релігійна гміна забезпечувала ритуальні послуги для своїх членів та опікувалась цвинтарями. У міжвоєнний період Польща використовувала закони щодо місць поховання єврейського населення, які були прийняті ще в першій половині XIX ст. Так, скажімо Постанова адміністративної ради Польського королівства від 31 травня 1846 р. чітко вказувала, що цвинтар був громадським майном релігійної, або комунальної організації, призначеним для спеціального використання з метою поховання померлих осіб. У тому ж таки році у червні був прийнятий Додаток до постанови від 21 травня, який прописував певні санітарні умови для обрання місця під кладовище [11, s. 161 – 163]. У Другій Речі Посполитій винесення рішень у справах, які стосувалися закриття старих кладовищ та вибору місця для нового належало до компетенції Міністра віросповідань та народної освіти та Міністерства охорони здоров'я. Відмітимо також, що всі рішення по

витратах на створення та утримання кладовищ належало до компетенції виключно МВНО [9, s. 65].

У 1919 р. був прийнятий Основний санітарний закон, який вказував, що до обов'язків органів місцевого самоврядування належало створення та утримання муніципальних моргів і кладовищ. Він також підтверджував юридичну силу постанови та додатку адміністративної ради Польського королівства від 1846 р., передбачаючи лише можливість існування в майбутньому на умовах, визначених у спеціальному законі, існування поряд з релігійними також і комунальних кладовищ [11, s. 166].

Єврейська релігійна гміна у процесі своєї діяльності вела підприємницьку діяльність, а також отримувала пожертви, подарунки, які йшли на поповнення свого бюджету. Закон від 1925 р. «Про державний промисловий податок» вказував, що від даного типу податку звільнялися підприємства комунального господарства, які перебували під управлінням місцевого самоуправління. Єврейські релігійні гміни підпадали під цю дію, адже включали в себе позикові та ощадні каси. У ст. 7 також вказувалось, що «...засновані, або утримувані за допомогою соціальних інституцій...виховні та виправні заклади, притулки, бібліотеки, читальні, музеї, виставки, шкільні майстерні також були звільнені від державного промислового податку» [17, s. 1189 – 1190].

Рішенням Міністра фінансів від 1925 р. регульовано податковий тягар лікарень, бань, купалень та бійнь, які належали до підприємств комунального господарства. Дане розпорядження чітко вказувало, що лікарні, засновані або утримувані за допомогою соціальних та благодійних установ, повинні бути звільнені від даного податку [17, s. 1191]. Відмітимо, що одним із джерел фінансування ЄРГ були пожертви та дарування. Вони регламентувалися Законом від 1920 р. «Про зміну положень при оподаткуванні спадщини та дарувань». У ст. 12 даного закону чітко вказувалось, що від податку на спадщину та пожертв звільнялися фонди, установи, об'єднання або асоціації, якщо їхнє майно йшло на благодійні цілі, науку чи навчання [11, s. 200].

Варто зазначити, що лєвова частка всіх доходів єврейської релігійної гміни складали членські внески. Нормативно-правова база у питанні врегулювання внесків своїх членів почала формуватися ще у 1919 р. Саме цього року був прийнятий циркуляр Департаменту МВНО, який чітко вказував, що платниками податків були особи, які проживали у гміні щонайменше протягом року, а також особи, які не проживали у громаді, але займалися в ній принаймні від року, ремеслом, торгівлею або промисловістю й мали рухоме чи нерухоме майно на правах власності чи співвласності. В тому ж таки році прийнятий ще один циркуляр даного Міністерства, який наголошував, що єврейські релігійні гміни стягують так званий етат, або громадський внесок. Даний документ прописував примусове стягнення членських внесків для всіх єврейських релігійних громад [11, s. 154 – 155].

Отже, важко однозначно оцінити статус єврейських релігійних громад. Формально акти національного та міжнародного права надавали їм широкі повноваження, однак часто вони носили лише декларативний характер. Національне законодавство, здавалося б формувало правове становище єврейських релігійних громад у вигідний для них спосіб, але, придивившись уважніше, можна стверджувати, що воно було спрямоване головним чином на контроль над єврейською меншиною, про що свідчить, наприклад, те, що протягом усього двадцятирічного періоду не було створено Релігійної ради. Її функції виконував міністр віросповідань та народної освіти, який таким чином фактично очолював Єврейський релігійний союз. Також в економічних питаннях були помітні спроби дискримінації цієї меншини, обмеження її впливу.

Список використаних джерел та літератури:

1. Гон М. Równie: обриси зниклого міста. Рівне, 2018. 196 с.
2. Державний архів Волинської області (Держархів Волинської обл.) Ф. 46. Оп. 1. Спр. 992. Арк. 21.
3. Держархів Волинської обл. Ф. 46. Оп. 1. Спр. 992. Арк. 3511.
4. Державний архів Рівненської області (Держархів Рівненської обл.) Ф. 30. Оп. 1. Спр. 71. Арк. 6.
5. Держархів Рівненської обл. Ф. 30. Оп. 18. Спр. 129. Арк. 88 – 8 зв.
6. Крамар Ю. Єврейське питання в політиці урядів міжвоєнної Польщі. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки*. Луцьк. 2017. С. 123 – 130.
7. Крамар Ю. Національно-культурна та релігійна політика урядів Польщі на Волині (1921 – 1939 pp.) : дис. ... д-ра іст. наук. Луцьк, 2015. 536 с.
8. Шваб А., Мелеончук Г. Єврейські релігійні, громадсько-політичні та культурно-освітні організації міжвоєнного Луцька. *Краєзнавство*. Київ, №3/4, 2015. С. 69 – 73.
9. Dawidsohn J. Gminy żydowskie (z tekstami ustaw i rozporządzeń). Warszawa, 1931. 170 s.
10. Dekret o zmianach w organizacji gmin wyznaniowych żydowskich na terenie b. Królestwa Kongresowego. Dz.Pr.P.P. 1919 nr 14 poz. 175.

11. Grynstejn J., Kerner I. Przepisy o organizacji gmin wyznaniowych żydowskich: nowe rozporządzenia, zarządzenia, przepisy: rok 1931. Warszawa, 1931. 260 s.
12. Kawski T. Żydowskie gminy wyznaniowe w II Rzeczypospolitej. Bydgoszcz, 2014. 518 s.
13. Kopciowski A. Żydowska Gmina Wyznaniowa w Zamościu w dwudziestolecie międzywojennym. *Studia żydowskie. Almanach*. Zamość. T. 1. Nr.1, 2011. S. 43 – 75.
14. Lewicka A. Status formalnoprawny żydowskich gmin wyznaniowych w II Rzeczypospolitej. *Studia żydowskie. Almanach*. Zamość. R. II. Nr.2, 2012. S. 31 – 63.
15. Orłowska-Bednarz M. Ustrój i status wyznaniowego samorządu żydowskiego w okresie międzywojennym. *Zeszyty naukowe wyższej szkoły pedagogicznej w Bydgoszczy*. Bydgoszcz. Z. 2, 2011. S. 91 – 97.
16. Rozporządzenie Ministra Skarbu w porozumieniu z Ministrami: Spraw Wewnętrznych, Sprawiedliwości, Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego oraz Pocht i Telegrafów z dnia 25 sierpnia 1923 r. zawierające przepisy wykonawcze dla obszaru b. dzielnicy rosyjskiej w przedmiocie opodatkowania spadków i darowizn. Dz.U. 1923 nr 101 poz. 794.
17. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 8 sierpnia 1925 r. w celu wykonania ustawy z dnia 15 lipca 1925 r. o państwowym podatku przemysłowym. Dz.U. 1925 nr 82 poz. 560.
18. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 7 października 1927 r. w celu wykonania ustawy z dnia 19 marca 1925 r. o pokrywaniu kosztów leczenia ubogich żydów, będących stałymi mieszkańcami gmin na obszarze b. Królestwa Kongresowego. Dz.U. 1927 nr 93 poz. 837. Dz.U. 1921 nr 65 poz. 416.
19. Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 21 czerwca 1927 r. o utworzeniu okręgów gmin wyznaniowych żydowskich na obszarach: powiatów białostockiego, bielskiego, grodzieńskiego, sokólskiego i wołkowyskiego województwa białostockiego oraz na obszarach województw: nowogródzkiego, poleskiego, wileńskiego i wołyńskiego. Dz.U. 1927 nr 64 poz. 566.
20. Rozporządzenie Ministra Zdrowia Publicznego z dnia 5 lipca 1921 r. w przedmiocie urządzenia i utrzymywania zakładów kąpielowych rytualnych (t. zw. mykw) dla ludności wyznania mojżeszowego. Dz.U. 1921 nr 65 poz. 416.
21. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 października 1925 r. w sprawie utworzenia gmin wyznaniowych żydowskich na obszarze województw: wołyńskiego, poleskiego, nowogródzkiego, powiatów: grodzieńskiego, wołkowyskiego i gmin: białowieskiej, masiewskiej i suchopolskiej powiatu bielskiego województwa białostockiego oraz okręgu administracyjnego wileńskiego. Dz.U. 1925 nr 114 poz. 807.
22. Tomaszewski J. Zarys dziejów żydów w polsce. Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego. Warszawa, 1990. S. 37 – 48.
23. Ustawa z dnia 19 maja 1920 r. o obowiązkowym ubezpieczeniu na wypadek choroby. Dz.U. 1920 nr 44 poz. 272.
24. Ustawa z dnia 17 marca 1921 r. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Dz.U. 1921 nr 44 poz. 267.
25. Ustawa z dnia 19 marca 1925 r. o pokrywaniu kosztów leczenia ubogich żydów, będących stałymi mieszkańcami gmin na obszarze b. Królestwa Kongresowego. Dz.U. 1925 nr 38 poz. 255.
26. Zasadnicza ustawa sanitarna z dnia 19 lipca 1919 r. Dz.Pr.P.P. 1919 nr 63 poz. 371.

References:

1. Hon M. Równie: obrysy znykloho mista. Rivne, 2018. 196 s.
2. Kramar Yu. Yevreiske pytannia v politytsi uriadiv mizhvoiennoi Polshchi. Naukovyi visnyk Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Istorychni nauky. Lutsk. 2017. S. 123 – 130.
3. Kramar Yu. Natsionalno-kulturna ta relihiina polityka uriadiv Polshchi na Volyni (1921 – 1939 rr.). Lutsk, 2015. 536 s.
4. Shvab A., Meleonchuk H. Yevreiski relihiini, hromadsko-politychni ta kulturno-osvitni orhanizatsii mizhvoiennoho Lutska. Kraieznavstvo. Kyiv, №3/4, 2015. S. 69 – 73.